

**ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ПІДСТАВ ЗДІЙСНЕННЯ
КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ IN ABSENTIA
В ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ ТА ІНОЗЕМНИХ КРАЇН**

**COMPARATIVE AND LEGAL ANALYSIS OF THE GROUNDS
FOR CONDUCTING CRIMINAL PROCEEDINGS IN ABSENTIA
IN THE LEGISLATION OF UKRAINE AND FOREIGN COUNTRIES**

Шишман Д.М.,

*здобувач кафедри кримінального процесу
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

У статті досліджено аспекти законодавчого регулювання кримінального провадження за відсутністю обвинуваченого (in absentia) в кримінальному процесі окремих іноземних країн, проаналізовано підходи до визначення підстав для його здійснення та запропоновано шляхи удосконалення національного законодавства у цьому контексті.

Ключові слова: спеціальне кримінальне провадження (in absentia), підстави здійснення судового розгляду за відсутності обвинуваченого, тяжкість учиненого кримінального правопорушення, категорія складів кримінальних правопорушень.

В статье исследованы аспекты законодательного регулирования уголовного судопроизводства при отсутствии обвиняемого (in absentia) в уголовном процессе отдельных зарубежных стран, проанализированы подходы к определению оснований для его осуществления и предложены пути усовершенствования национального законодательства в данном контексте.

Ключевые слова: специальное уголовное производство (in absentia), основания осуществления судебного разбирательства при отсутствии обвиняемого, тяжесть совершенного уголовного преступления, категория составов уголовных правонарушений.

The article explores the aspects of legislative regulation of criminal proceedings in the absence of the accused (in absentia) in the criminal process of certain foreign countries. Also, in the article there were analyzed the approaches to determining grounds for its implementation and were proposed ways to improve the national legislation in this context.

Key words: special criminal procedure (in absentia), grounds for conducting court proceedings in the absence of the accused, gravity of criminal offense which was committed, category of criminal offenses.

Постановка проблеми. У національному законодавстві інститут спеціального кримінального провадження (in absentia) є порівняно новим, мало дослідженим, тому в його практичній реалізації виникає чимало проблем. Законодавець визначив вичерпний перелік підстав та межі здійснення такого виду кримінального провадження, однак урегулювання вказаного питання залишається доволі дискусійним, тому потребує ґрунтовного дослідження. Водночас у багатьох як європейських державах, так і країнах Співдружності Незалежних Держав (далі – СНД), кримінальне провадження за відсутності особи, обвинуваченої у вчиненні кримінального правопорушення, яка ухиляється від явки до суду, має широке застосування.

Стан дослідження. Зауважимо, що вивченням проблемних питань здійснення кримінального провадження за відсутності підозрюваного, обвинуваченого займалися як вітчизняні, так і закордонні науковці, зокрема Д.Т. Арабули, Р.Д. Аширов, К.Г. Бендерська, О.О. Казаков, І.М. Канюка, В.Т. Маляренко, В.І. Маринів, Г.В. Матвієвська, О.О. Нагорнюк-Данилюк, Р.Г. Песцов, В.О. Попелюшко, О.Ю. Татаров, В.М. Трофименко та інші, однак аналіз законодавства іноземних країн з вказаного питання дає підґрунтя для якісного осмислення підстав застосування вказаного інституту, виокремлення недоліків у національному кримінальному

процесуальному законодавстві, тому є доцільним та необхідним.

Завдання статті. Зважаючи на обмежений обсяг роботи, маючи на меті дослідити підходи до використання інституту кримінального провадження (in absentia) як у країнах Європейського Союзу, так і в країнах СНД, урахувавши давню практику його існування у таких із них, як Королівство Нідерландів, Італійська Республіка, Російська Федерація, Азербайджанська Республіка та Республіка Узбекистан, проведемо порівняльно-правовий аналіз кримінального процесуального законодавства вказаних держав, визначимо порядок застосування такого кримінального провадження та наведемо власні пропозиції для вдосконалення національного законодавства.

Виклад основного матеріалу. У законодавстві іноземних держав інститут кримінального провадження in absentia може бути використаний лише на стадії судового розгляду кримінального провадження. Водночас відсутність підозрюваного на стадії досудового розслідування призводить до зупинення такого розслідування [1, с. 289].

Чинним КПК України передбачено можливість здійснення як досудового розслідування, так і судового розгляду за відсутності підозрюваного, обвинуваченого – спеціальне досудове розслідування (in absentia) та спеціальне судове провадження. Такий

порядок кримінального провадження проводиться на підставі ухвали слідчого судді, суду у кримінальному провадженні щодо злочинів, передбачених ч. 2 ст. 297-1 КПК України стосовно підозрюваного, обвинуваченого, крім неповнолітнього, який переховується від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності та оголошений у міждержавний та/або міжнародний розшук (ч. 2 ст. 297-1, ст. 323 КПК України).

Крім того, відповідно до п. 20-1 Перехідних положень КПК України, тимчасово, але не пізніше дня початку діяльності Державного бюро розслідувань, спеціальне досудове розслідування здійснюється щодо злочинів, передбачених цим пунктом, а спеціальне судове провадження також щодо злочинів, визначених у ч. 2 ст. 297-1 КПК України, стосовно підозрюваного, обвинуваченого, крім неповнолітнього, який переховується від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності та оголошений у міждержавний та/або міжнародний розшук чи який понад шість місяців переховується від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності та/або стосовно якого наявні фактичні дані, що він перебуває за межами України, на тимчасово окупованій території України або в районі проведення антитерористичної операції.

Отже, Перехідними положеннями КПК України тимчасово передбачено розширений перелік підстав та умов для здійснення спеціального кримінального провадження (*in absentia*). Незважаючи на вказане, такий порядок кримінального провадження залишається винятком, оскільки за загальним правилом кримінальне провадження здійснюється за обов'язковою участю підозрюваного, обвинуваченого.

У законодавстві досліджуваних нами країн Європейського Союзу, зокрема Королівстві Нідерландів та Італійській Республіці, закріплений дещо інший підхід до порядку здійснення кримінального провадження, коли обвинувачений не з'являється до суду.

Так, у Королівстві Нідерландів, за загальним правилом, на обвинуваченого не покладається обов'язок бути присутнім під час судового засідання, як і відсутнє право на це. Законодавець указаної країни виходить із того, що, по-перше, обвинувачений не зобов'язаний бути присутнім у судовому засіданні, тому що він може мати право вибору бути відсутнім. По-друге, з метою забезпечення швидкого судового розгляду та ефективного кримінального правосуддя, відсутність обвинуваченого не має перешкоджати процесу [3, с. 28; 4, с. 406–407; 5, с. 592]. Водночас обвинувачений може бути зобов'язаний з'явитися в судове засідання тоді, коли суддя вирішить, що його присутність є необхідною (ст.ст. 278, 398 КПК Королівства Нідерландів), а також тоді, коли він не досяг вісімнадцяти років (ст. 495 КПК Королівства Нідерландів).

На відміну від КПК України, законодавство Королівства Нідерландів, більше зосереджене на тому, щоб забезпечити обізнаність особи з висунутим їй обвинуваченням, а ніж її присутність під час судо-

вого розгляду. Якщо обвинувачений не з'являється в судове засідання, тоді як обвинувальний акт йому вручено, така неявка буде прийнята судом, як відмова бути присутнім, якщо він не доведе, що це мало місце з причин, які від нього не залежали [3, с. 29; 5, с. 590].

Однак, як зазначалося вище, кримінальне процесуальне законодавство України має інший підхід до вказаного питання та, за загальним правилом, розглядає участь підозрюваного, обвинуваченого у кримінальному провадженні як обов'язок, а ухилення його від явки до правоохоронних органів та суду є підставою для оголошення у розшук та зупинення кримінального провадження, тому інститут спеціального кримінального провадження (*in absentia*) в Україні не має широкого застосування.

КПК Італійської Республіки, як і КПК Королівства Нідерландів, не закріплює обов'язку обвинуваченого особисто брати участь у судовому розгляді кримінального провадження стосовно нього, а розглядає це як право [7, с. 153].

Згідно зі ст. 420bis КПК Італійської Республіки, у разі неявки обвинуваченого в судове засідання, судовий розгляд кримінального провадження здійснюється за його відсутності, якщо він був належним чином повідомлений про дату та час судового засідання, та таких додаткових умов, які передбачені ст. 323 КПК України (щодо встановлення факту переховування обвинуваченого від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності та оголошення його у міждержавний та/або міжнародний розшук) не міститься.

Законодавство Італійської Республіки, як і Королівства Нідерландів, ставить за мету належним чином повідомити особу про наявне судове провадження та час його проведення, а вирішення питання щодо явки до суду залишає на її розсуд.

Також КПК Італійської Республіки та Королівства Нідерландів, на відміну від КПК України, не містять обмежень щодо складів кримінальних правопорушень, щодо яких судовий розгляд може бути проведений у такому порядку.

У законодавстві таких країн СНД, як Азербайджанська Республіка та Республіка Узбекистан, також передбачено можливість здійснення судового розгляду за відсутності обвинуваченого, а обмеження щодо тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, як і в законодавстві Королівства Нідерландів та Італійської Республіки, на відміну від КПК України, відсутні.

Так, відповідно до ст. 311 КПК Азербайджанської Республіки, здійснення судового розгляду за відсутності обвинуваченого можливе у тоді, коли обвинувачений знаходиться за межами Азербайджанської Республіки.

Аналогічне положення закріплено і в ст. 410 КПК Республіки Узбекистан, якою передбачено, що розгляд справи за відсутності підсудного може бути допущено лише тоді, коли він знаходиться за межами Республіки Узбекистан. Водночас у вказаній статті як необхідна додаткова підстава для здійснення такого порядку кримінального провадження перед-

бачено встановлення факту ухилення підсудного від явки до суду і щоб така відсутність не перешкоджала встановленню істини по справі.

Як зазначалося вище, наразі Перехідними положеннями КПК України у п. 20-1 тимчасово як однієї з підстав для здійснення спеціального судового провадження також визначено наявність фактичних даних, що обвинувачений перебуває за межами України. Водночас національне законодавство вимагає того, щоб кримінальне провадження було щодо чітко визначених складів кримінальних правопорушень, а обвинувачений досяг повноліття.

На відміну від законодавства досліджених вище країн, у Російській Федерації, яка також входить до складу країн СНД, у виняткових випадках передбачено можливість здійснення судового розгляду за відсутності підсудного, який знаходиться за межами території Російської Федерації та (або) ухиляється від явки до суду (ч. 5 ст. 247 КПК Російської Федерації) та лише у кримінальних справах щодо тяжких чи особливо тяжких злочинів. У порівнянні з національним законодавством КПК України містить вичерпний перелік складів кримінальних правопорушень щодо яких може бути здійснено спеціальне судове провадження, а перелік інших обов'язкових підстав, зокрема тих, що діють тимчасово, є значно ширшим.

Таким чином, у законодавстві усіх досліджених нами країн, окрім Російської Федерації, можливість здійснення судового розгляду за відсутністю обвинуваченого не обмежується окремими категоріями вчиненого кримінального правопорушення. Основними підставами для проведення судового розгляду за відсутністю обвинуваченого, поряд із іншими специфічними, що розглянуті вище, є належне повідомлення особи про дату та час судового розгляду та неприбуття обвинуваченого в судове засідання (Королівство Нідерландів та Італійської Республіки), а також знаходження обвинуваченого за межами країни (Республіка Азербайджан, Республіка Узбекистан, Російська Федерація).

Водночас Рекомендацією № 6 R(87)18 держав-членам «Стосовно спрощення кримінального правосуддя» від 17.09.87 та Резолюцією 75 (11) «Про критерії, які регламентують провадження, що проводиться за відсутності обвинуваченого» від 19.01.1973 Комітету міністрів Ради Європи, встановлено необхідність запровадження можливості здійснення судового розгляду за відсутності обвинуваченого лише у кримінальних провадженнях стосовно злочинів невеликої тяжкості, а проведення досудового розслідування за відсутності підозрюваного взагалі не розглядається [12; 13].

Указані нормативно-правові акти носять рекомендаційний характер та лише окреслюють перелік гарантій, що повинні бути дотримані під час такого кримінального провадження. Водночас питання детальної регламентації такого процесу, визначення підстав та умов його застосування, зокрема категорії кримінальних правопорушень, щодо яких його може бути здійснено, залишається на розсуд законодавця тієї чи іншої країни.

Слід зазначити, що Європейський суд із прав людини (далі – ЄСПЛ) у рішенні у справі «Да Лус Домінгеш Ферейра проти Бельгії» від 24.05.2007 зазначає, що зобов'язання гарантувати обвинуваченому право бути присутнім у залі судових засідань під час першого або нового процесу є одним з основоположних елементів статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) [14].

Водночас ЄСПЛ не виключає можливість здійснення судового розгляду за відсутністю обвинуваченого та вказує, що Конвенція надає договірним країнам широку свободу у виборі засобів, які дозволяють їх судовим системам ураховувати вимоги статті 6 Конвенції, не втрачаючи своєї ефективності [15]. Право обвинуваченого бути присутнім не є абсолютним та за певних умов судовий розгляд може бути проведено за його відсутності. Раціональність проведення кримінального провадження за відсутністю особи полягає у захисті публічного порядку. Справедливість не може бути досягнута, якщо судовий розгляд не може бути проведено за відсутності обвинуваченого [16; 17; 18].

На нашу думку, за наявності доказів про те, що особа переховується від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності (що свідчить про її обізнаність про наявне кримінальне переслідування), а також ужиття правоохоронними органами заходів щодо її розшуку є достатнім для здійснення кримінального провадження за її відсутністю.

Обов'язковою умовою для здійснення спеціального кримінального провадження (*in absentia*) чинним КПК України передбачено оголошення підозрюваного, обвинуваченого у міждержавний та/або міжнародний розшук (ч. 2 ст. 297-1, ч. 3 ст. 323 КПК України). У жодній із досліджених вище країн такої умови для вирішення питання про здійснення судового провадження за відсутності обвинуваченого не передбачено.

Сьогодні Україна не приєдналася до договору держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав про міждержавний розшук осіб [19], а постановою Кабінету Міністрів України від 04.02.2015 № 44 здійснено вихід з Угоди про обмін інформацією у сфері боротьби зі злочинністю [20]. Отже, оголосити особу у міждержавний розшук не виявляється за можливе. Щодо міжнародного розшуку осіб, то він здійснюється за використанням каналів та можливостей Міжнародної організації кримінальної поліції – Інтерпол. Однак Інтерпол не виконує запитів про розшук осіб, пов'язаних зі злочинами політичного, військового, релігійного чи расового характеру [21].

За таких умов можливість здійснення спеціального кримінального провадження (*in absentia*) значно обмежена. Водночас вважаємо доцільним у ч. 2 ст. 297-1 та ч. 3 ст. 323 КПК України як умови здійснення спеціального кримінального провадження (*in absentia*) замість необхідності оголошення підозрюваного, обвинуваченого у міждержавний та/або міжнародний розшук визначити обов'язковим

оголошення його у розшук відповідно до вимог національного законодавства.

Проте одним із найскладніших питань, на нашу думку, є визначення переліку кримінальних правопорушень, щодо яких може бути здійснено спеціальне кримінальне провадження (*in absentia*), оскільки воно зумовлює межі застосування такого інституту. Тому вважаємо, що законодавець має виважено підходити до його вирішення та враховувати багато факторів, серед яких мета та пріоритети кримінального провадження, якість роботи правоохоронної та судової систем, рівень розвитку держави, суспільства та суспільної свідомості населення тощо.

Досліджуючи законодавство іноземних країн, О.Ю. Татаров та О.О. Нагорнюк-Данилюк доходять до висновку про те, що можливість здійснення спеціального кримінального провадження в Україні варто поширити на злочини всіх ступенів тяжкості [22, с. 293].

Безумовно, кожним кримінальним правопорушенням заподіюється шкода охоронюваним законом правам та свободам окремих осіб, інтересам суспільства, держави. Водночас спеціальне кримінальне провадження (*in absentia*) є тим механізмом, що забезпечує можливість притягнення винної особи, яка переховується від органів слідства та суду, до відповідальності, а потерпілому – отримання компенсації за негативні наслідки, спричинені кримінальним правопорушенням. Тому вважаємо практику застосування такого інституту кримінального провадження (за умови забезпечення прав та інтересів підозрюваного, обвинуваченого) позитивною.

Однак, на нашу думку, необхідно враховувати те, що законодавча процедура, зокрема щодо здійснення спеціального кримінального провадження (*in absentia*), розповсюджується на невизначене коло відносин, а якість реалізації будь-якого закону залежить від суб'єктів владних повноважень, на яких покладено відповідний обов'язок щодо його виконання. Тому не можна зі стовідсотковою вірогідністю обмежити випадки зловживань та можливих порушень прав та інтересів учасників кримінального провадження.

Тому вважаємо, що можливість широкого застосування інституту спеціального кримінального провадження (*in absentia*) може призвести до негативних наслідків та стати підґрунтям для зловживання державними органами своїми повноваженнями, що є неприпустимим. Сьогодні в Україні досі відбуваються реформаторські процеси правоохоронної і судової систем та відсутня стабільність у їх функціонуванні.

Водночас, ураховуючи вищевикладене, вважаємо за доцільне розширити можливість здійснення спеціального кримінального провадження (*in absentia*) щодо усіх тяжких та особливо тяжких кримінальних правопорушень, а також тих, що посягають на основи національної безпеки України та громадської безпеки. Указане обґрунтовується тим, що:

1) як свідчать офіційні дані статистики Генеральної прокуратури України про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового

розслідування за січень-червень 2018 року, кількість зупинених кримінальних проваджень, коли місцезнаходження підозрюваного невідоме, по кримінальним правопорушенням особливої тяжкості та тяжким є більшою, ніж у кримінальних провадженнях стосовно кримінальних правопорушень середньої та невеликої тяжкості [23]. Із указанного вбачається, що особа, вчиняючи тяжке чи особливо тяжке кримінальне правопорушення, усвідомлює суспільну небезпечність діяння та можливе покарання, тому вживає додаткових заходів для його уникнення.

Винесення вироку щодо обвинуваченого, який переховується від правоохоронних органів та суду, на нашу думку, сприятиме превенції вчиненню кримінальних правопорушень, оскільки винна особа усвідомлюватиме неможливість її звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку зі спливом строків давності та неминучість настання заходів кримінального примусу;

2) за результатами вчинення таких кримінальних правопорушень найбільше страждають охоронювані законом права і свободи окремих осіб, інтереси суспільства та держави;

3) ураховуючи тяжкість кримінальних правопорушень, ще гостріше постає питання відшкодування потерпілому шкоди (у порівнянні з наслідками кримінальних правопорушень невеликої та середньої тяжкості);

4) можливість проведення спеціального кримінального провадження (*in absentia*) щодо таких категорій кримінальних правопорушень свідчитиме про наявність додаткових гарантій із боку держави щодо реалізації завдання кримінального провадження, спрямованого на те, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності залежно від своєї вини;

5) виокремлення злочинів проти основ національної безпеки України та громадської безпеки додатково обґрунтовується тим, що починаючи з лютого 2014 року значна кількість кримінальних правопорушень учиняється саме у вказаних сферах, що негативно впливає на існування України як держави та забезпечення життєво важливих інтересів людини та суспільства. Водночас правопорушники, перебуваючи на тимчасово окупованих територіях, із легкістю уникають кримінальної відповідальності, оскільки органи державної влади не мають змогу забезпечити там ефективний контроль.

Висновки. Ураховуючи досвід іноземних країн та суспільно-політичну ситуацію в Україні, вважаємо, що інститут спеціального кримінального провадження (*in absentia*) має застосовуватися за наявності достатніх доказів про те, що підозрюваний, обвинувачений переховується від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності та оголошений у розшук. Перелік складів кримінальних правопорушень, щодо яких його може бути здійснено, варто розширити та визначити принаймні всі тяжкі та особливо тяжкі злочини, а також злочини проти основ національної безпеки України та громадської безпеки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Татаров О.Ю., Нагорнюк-Данилюк О.О. Зарубіжний досвід спеціального кримінального провадження. Національна академія внутрішніх справ. 2006. № 1 (11) С. 288–302.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 9–10. Ст. 88.
3. Rampersad R. Maintaining a balance between judicial cooperation and fundamental rights protection within the Area of Freedom, Security and Justice. A study in to the rules governing trials in absentia. Master's thesis L.L.M. European Law and Dutch Criminal law. 2015. URL: <http://njb.nl/Uploads/2016/4/Thesis-final-version.pdf> (date of request: 23.09.2017).
4. Vogler R., Huber B. Criminal procedure in Europe. Duncker & Humblot GmbH. 2008. 656 p.
5. Corstens G.J.M. Het Nederlands Strafrecht, Deventer: Kluwer. 2008. 592 p.
6. Wetboek van Strafvordering wet van 15 Januari 1921. URL: <http://wetten.overheid.nl/BWBR0001903/2017-06-17> (datum van behandeling: 17.11.2017).
7. Нагорнюк-Данилюк О.О. Спеціальне кримінальне провадження в кримінальному процесі України: дис. ... канд. юрид. наук. Київ. 2016. 239 с.
8. Codice di procedura penale / Decreto del presidente della repubblica 22 settembre 1988, n. 447. Edizione agosto 2017. URL: <https://www.studiocataldi.it/codiceprocedurapenale/codice-procedura-penale.pdf>, (data del trattamento: 24.08.2018).
9. Azərbaycan Respublikasının Cinayət-Prosessual Məcəlləsi 14 iyul 2000-cu il tarixli 907-IQ. URL: <http://www.e-qanun.az/code/14> (müraciət tarixi: 13.05.2018).
10. Уголовно-процессуальный кодекс Республики Узбекистан № 2013-XII від 22.09.1994. URL: <http://parliament.gov.uz/upload/files/laws/UPKODEKS.pdf> (дата обращения: 13.05.2018).
11. Уголовно-процессуальный кодекс Российской Федерации № 174-ФЗ от 18.12.2001. URL: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_34481/ (дата обращения: 13.05.2018).
12. Относительно упрощения уголовного правосудия: Рекомендация № 6 R(87)18 Комитета министров Совета Европы государствам-членам от 17.09.1987. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_339 (дата обращения: 10.05.2018).
13. О критериях, регламентирующих разбирательство, проводимое в отсутствие обвиняемого: резолюция 75 (11) Комитета Министров Совета Европы от 19.01.1973. URL: http://echr-base.ru/res75_11.jsp (дата обращения: 10.05.2018).
14. AFFAIRE DA LUZ DOMINGUES FERREIRA c. BELGIQUE (Requête no 50049/99) URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-80609> (дата звернення: 29.05.2018).
15. CASE OF MEDENICA v. SWITZERLAND (Application no. 20491/92) URL: <http://hudoc.echr.coe.int/rus?i=001-59518>. (дата звернення: 17.09.2018).
16. Case of Colozza v. Italy (Application no. 9024/80). URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57462> (дата звернення: 28.05.2018).
17. Case of Sejdovic v. Italy (Application no. 56581/00). URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-72629> (дата звернення: 28.05.2018).
18. Case of Poitrimol v. France (Application no. 14032/88). URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57858> (дата звернення: 28.05.2018).
19. Договор государств-участников Содружества Независимых Государств о межгосударственном розыске лиц. Договор от 10.12.2010. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_n30 (дата звернення: 18.09.2018).
20. Про вихід з Угоди про обмін інформацією у сфері боротьби зі злочинністю. Постанова Кабінету Міністрів України від 04.02.2015 № 44. Урядовий кур'єр 2015. № 34. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/44-2015-%D0%BF> (дата звернення: 27.03.2018).
21. Інструкція про порядок використання правоохоронними органами можливостей Національного центрального бюро Інтерполу в Україні у попередженні, розкритті та розслідуванні злочинів. Затверджена наказом МВС України, Генеральної прокуратури України, Служби безпеки України, Держкомкордону України, Державної митної служби України, Державної податкової адміністрації України від 09.01.1997 № 3/1/2/5/2/2. Офіційний вісник України. 1997. № 9. С 77. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0054-97> (дата звернення: 18.09.2018).
22. Татаров О.Ю., Нагорнюк-Данилюк О.О. Зарубіжний досвід спеціального кримінального провадження. Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. 2016. № 1 (11). С. 288–302.
23. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-червень 2018 року. Форма № 1 (місячна) затверджено наказом ГПУ від 23.10.2012 № 100 за погодженням з Держстатом України. URL: https://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=204871 (дата звернення: 25.08.2018).